

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΗΜΕΡΙΔΑΣ

ΑΘΩΝΙΑΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑ
250 ΕΤΗ
ΑΠΟ ΤΗΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ

ΙΕΡΑ ΜΕΓΙΣΤΗ ΜΟΝΗ ΒΑΤΟΠΑΙΔΙΟΥ
ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ 2018

**ΠΡΑΚΤΙΚΑ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΗΜΕΡΙΔΑΣ
ΑΘΗΝΑ (11-12 Δεκεμβρίου 1999)**

**ΑΘΩΝΙΑΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑ
250 ΕΤΗ ΑΠΟ ΤΗΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ**

**ΙΕΡΑ ΜΕΓΙΣΤΗ ΜΟΝΗ ΒΑΤΟΠΑΙΔΙΟΥ
ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ 2018**

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΗΜΕΡΙΔΑΣ ΑΘΩΝΙΑΔΟΣ
ΑΘΩΝΙΑΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑ 250 ΕΤΗ ΑΠΟ ΤΗΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ

Με ιδιαίτερη σπουδή τὸ Γένος μας, σὲ ὅλο τὸ φάσμα τῆς μακραι-
ωνης ἱστορίας του, μεριμνοῦσε γιὰ τὴν καλλιέργεια καὶ τὴν μόρφωση
τῶν ἀνθρώπων του, ἐπινοώντας πρὸς τὸν σκοπὸ αὐτὸ τρόπους καὶ με-
θόδους. Ἦθελε σὲ ἓνα σῶμα ὑγιὲς νὰ κατοικεῖ καὶ ἓνα ὑγιὲς πνεῦμα
«νοῦς ὑγιής, ἐν σώματι ὑγιεῖ». Οἱ διάφορες πνευματικὲς ἐκδηλώσεις
ποῦ ἡ ἴδια ἡ Πολιτεία ἀνελάμβανε, ὅπως π.χ. θεατρικὲς παραστά-
σεις, δημόσιες ἀγορεύσεις κ.ἄ., σὲ αὐτὸ ἀκριβῶς ἀποσκοποῦσαν. Μὲ
εἰδικὲς νομοθεσίες προστατευόταν καὶ ἐνθαρρυνόταν ἡ παιδεία καὶ ἡ
μάθηση. Χαρακτηριστικὸς ἦταν ὁ νόμος ὁ ὁποῖος ἀπάλλαξε τὸν νέο
ἀπὸ τὴν πρὸς τοὺς γηραιοὺς γονεῖς διακονία, ἂν ἐκεῖνοι δὲν τοῦ εἶχαν
προσφέρει μόρφωση, ἢ, ἂν δὲν τὸν εἶχαν διδάξει, ἔστω μία τέχνη. Πόση
βαρύτητα ἔδιναν οἱ πρόγονοί μας στὴν παιδεία, τὸ ἀντιλαμβανόμαστε
καὶ ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι τὴν εἶχαν θέσει ὑπὸ τὴν προστασία μιᾶς ἐκ
τῶν θεοτήτων τους (τῆς «θεᾶς» Ἀθηνᾶς).

Ἔτσι, ὅταν δέχθηκαν τὴν ἀληθινὴ θρησκεία, τὴν Χριστιανικὴ Ἀπο-
κάλυψη, συνύφαναν τὴν κατὰ Χριστὸν μόρφωση μὲ τὴν θύραθεν σοφία,
τὴν ὁποία καὶ ἐπεστράτευσαν ὡς θεραπαινίδα τῆς πρώτης. Αὐτὸ τὸ
βλέπουμε ἐκδηλοῦν στοὺς θεοφόρους Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μας, μὲ
προεξάρχοντες τοὺς τρεῖς μεγάλους Ἱεράρχες: Μέγα Βασίλειο, Γρηγό-
ριο Θεολόγο καὶ Ἰωάννη Χρυσόστομο. Δὲν εἶναι τυχαῖο ὅτι οἱ τρεῖς αὐτοὶ
Ἅγιοι ἐορτάζονται ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία καὶ τὴν Πολιτεία ὡς οἱ προστάτες
τῶν γραμμάτων, τῆς παιδείας καὶ ἐν γένει τῆς μορφώσεως. Τῆς μορφώ-
σεως ἀσφαλῶς, πρωτίστως τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ ἀνθρώπου,
ἀλλὰ καὶ τῆς μορφώσεως ὑπὸ τὴν ἔννοια τῆς γνώσεως καὶ καλλιιεργεί-
ας τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος. Καὶ βεβαίως, δὲν εἶναι τυχαῖο καὶ τὸ
γεγονὸς πὼς τὸ Ὑπουργεῖο Παιδείας στὸν τόπο μας, εἶναι παράλληλα
καὶ Ὀρησκευμάτων, σὰν μιὰ παράδοση, θὰ λέγαμε, ποῦ ἀναγνωρίζει
τὸν Ἕλληνα ἀπὸ τὴν θρησκεία, τὴν γλώσσα καὶ τὴν παιδεία.

Ἡ Ἐκκλησία στὸν ἐλληνικὸ χῶρο, ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς ἰδρύσεώς
της, ἀγκάλιαζε θερμὰ τὸ ἔργο τῆς Παιδείας καὶ μὲ κάθε τρόπο γί-

νεταί άρωγός και συμπαραστάτης της. Ειδικές ευχές αφιερώνει σε διδάσκοντες και διδασκομένους, αναλαμβάνει όλικώς ή μερικώς την ίδρυση εκπαιδευτηρίων, στηρίζει και ενισχύει την λειτουργία τους.

Οί Μονές, ως ή σπονδυλική στήλη και τὰ νεύρα τής Έκκλησίας, πού πάντοτε διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στα δρώμενά της, συμπλέουν όπως είναι φυσικό, μαζί της και σ' αυτή της την άποστολή. Τò είδαμε αυτό έντονότερα σε περιόδους ιδιαίτερης ανάγκης, όπως ήταν ή μακρά περίοδος των τετρακοσίων και πλέον χρόνων τής βάνουσης Όθωμανικής σκλαβιάς.

Η Μονή Βατοπαιδίου με την ιδιαίτερη ευαισθησία πού άνέκαθεν την διακρίνει –σάν άλλη Μονή Μαικήνας όπως από κάποιους χαρακτηρισήθηκε–, μέσα στην προσφορά της προς τò Γένος και την Παιδεία, συμβάλλει στην επανίδρυση τής Μεγάλης τού Γένους Σχολής στην Κωνσταντινούπολη, τού Πανεπιστημίου Άθηνών, τής Θεολογικής Σχολής τής Χάλκης, τής Σχολής των Γλωσσών στην Κωνσταντινούπολη κ.ά.

Σ' αυτήν την περίοδο ή Μονή Βατοπαιδίου έπινοεί την ίδρυση μίας μεγάλης σχολής έντός τού Άγίου Όρους. Η σχολή αυτή, ή Άθωνιάς Άκαδημία, όπως ονομάστηκε, πού λειτουργούσε μάλλον σαν πανεπιστήμιο παρά σαν μιá άπλή σχολή, είχε ως όραματισμό –πέραν τής ύψηλού επιπέδου παιδείας– την καλλιέργεια φιλελεύθερου πνεύματος στους σπουδαστές της, πράγμα πού άβίαστα θά προετοίμαζε και τò έδαφος για την άποτίναξη τού τουρκικού ζυγού.

Σε καιρούς δυσχειμέρους, όταν «όλα τὰ 'σκιαζε ή φοβέρα και τὰ πλάκωνε ή σκλαβιά», ή Μονή αναλαμβάνει ένα τέτοιο έργο, πού ως μεν έγχείρημα, μόνο σαν τόλμημα θά μπορούσε να χαρακτηριστεί, ως δε επίτευγμα, σαν καθαρά έργο τής προνοίας τού Θεού. Άρκει να ένθυμηθοΰμε την άυστηρή απαγόρευση τής Παιδείας, την έποχή εκείνη, από τόν Τούρκο κατακτητή.

Τò έργο θεάρεστο και άγιο, και οί καρποί έπομένως, πού δέν άργησαν να φανούν, και αυτοί άγιοι. Με άγίους, έναρέτους και σοφούς διδασκάλους, όπως ό πολός Ευγένιος Βούλγαρης, ό άγιος Άθανάσιος ό Πάριος κ.ά., ή Άθωνιάδα προσφέρει στο Γένος την έπικαρπία της. Σ' αυτήν γαλουχήθηκαν και άνδρώθηκαν πνευματικά άναστήματα τού Γένους, πού τὰ όνόματά τους συνδέθηκαν με την Έλληνική Έπανάσταση. Έξάσια δείγματα αυτής τής καρποφορίας· ό έθναπόστολος άγιος Κοσμάς ό Αιτωλός, ό όποιος με στόχο την άφύπνιση των ύπο-

δούλων ραγιαδων ιδρύει σχολεία, σ' ὅλη τὴν Πατρίδα, ἐμπνευσμένος προφανῶς ἀπὸ τὸ πνεῦμα καὶ τὰ ιδεώδη τῆς Ἀθωνιάδος. Ὁ μέγας ἐθνεγέρτης Ρήγγας Φεραῖος, γιὰ τὸν ὁποῖο ὅσα καὶ ἂν ποῦμε δὲν θὰ εἶναι ἀρκετὰ νὰ παραστήσουν τὴν προσφορά του στὸ Γένος, ὑπῆρξε καὶ αὐτὸς βλαστὸς τῆς Σχολῆς αὐτῆς. Ὁ ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἄγιορείτης, συνέδεσε καὶ αὐτὸς τὸ ὄνομά του μὲ τὴν Ἀθωνιάδα ὡς διατελέσας ἔφορος σὲ αὐτήν. Ὁ νεομάρτυς ἅγιος Ἀθανάσιος ὁ Κουλακιώτης, καρπὸς καὶ αὐτὸς τῆς Ἀθωνιάδας, μὲ τὸ μαρτύριό του προδίδει τὴν ἀγιότητα τῆς ρίζας καὶ τῶν κλάδων ποὺ τὸν ἐξέθρεψαν.

Τὰ χρόνια περνοῦσαν καὶ ἡ Ἀθωνιάδα συνέχιζε νὰ ἀποδίδει τοὺς εὐχymous καρπούς της. Ὑπάρχουν διαστήματα ποὺ σταματᾷ ἡ λειτουργία της, ἀλλὰ ἡ Μονὴ Βατοπαιδίου ἐπαναδραστηριοποιεῖται καὶ πάλιν πρὸς ἐπαναλαειτουργία τῆς Σχολῆς. Καὶ τὸ ἐπιτυγχάνει στὸ παρελθὸν καὶ τὸ παρὸν σὲ δικῆς της μάλιστα καὶ πάλιν ἐγκαταστάσεις, μὲ τὴν ἀρωγὴ πάντοτε τῆς Πολιτείας, τὴν ὁποία καὶ εὐχαριστοῦμε ἀπὸ τὴν θέση αὐτή.

Ἡ συμπλήρωση διακοσίων πενήντα ἐτῶν ἀπὸ τὴν ἵδρυση τῆς Ἀθωνιάδος μέχρι καὶ σήμερα –καὶ μάλιστα ἡ λειτουργία της πάντοτε ὑπὸ τὴν αἰγίδα της– ἦταν ἡ αἰτία ποὺ ἡ Μονὴ μας διοργάνωσε τὴν ἡμερίδα αὐτήν, ἀφιερωμένη στὸ ἔργο καὶ τὴν προσφορά της. Τώρα μὲ τὴν ἔκδοση τῶν πρακτικῶν, ὅπου ὀλοκληρῶνεται τὸ ἔργο τῆς ἡμερίδας, εὐχαριστοῦμε ὅλους ὅσους συνέβαλαν στὴν αἰσία περάτωσής της. Τὸν ἐλλογιμώτατο Καθηγητὴ (τότε Πρύτανη τοῦ Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων) κ. Χρήστο Μασσαλᾶ γιὰ τὴν ἄψογη συνεργασία, τοὺς ἐκπροσώπους τοῦ Κράτους γιὰ τὴν εὐγενῆ παραχώρηση τῆς αἴθουσας τοῦ Πολεμικοῦ Μουσείου, ὅπου πραγματοποιήθηκαν οἱ ἐργασίες τῆς ἡμερίδας, ἰδιαιτέρως τοὺς ἐπιστήμονες Εἰσηγητὲς ποὺ κατέθεσαν τίς πολὺτιμες γνώσεις καὶ τοὺς καρπούς τῶν ἐρευνῶν τους, καὶ τέλος ὅλους τοὺς ἀφανεῖς συνεργάτες. Εὐχόμεστε ὁ τόμος αὐτὸς νὰ ἀποβεῖ γιὰ τοὺς ἀναγνώστες πηγὴ ὠφελείας, γνώσεως καὶ ἐμπνεύσεως.

Καθηκόντως θὰ θέλαμε νὰ ἐνημερώσουμε ὅτι ἡ πολυχρόνια καθυστέρηση τῆς ἐκδόσεως τοῦ Τόμου τῶν Πρακτικῶν ὀφείλεται σὲ πρακτικοὺς καὶ τεχνικοὺς λόγους ἀνεξαρτήτους τῆς θελήσεώς μας. Ἐλπίζουμε ὅμως ὅτι ἡ πραγματοποιηθεῖσα στὸ μεταξὺ βελτίωση καὶ συμπλήρωση τῶν εἰσηγήσεων θὰ πληροφορήσουν ἀρκούντως καὶ θὰ ἱκανοποιήσουν τὸν ἀναγνώστη.

Ευχόμεθα τέλος, ἡ Χάρις τοῦ Παναγίου Πνεύματος καὶ οἱ πρεσβεῖες τῆς Θεοτόκου καὶ τῶν Ἁγίων τῆς Ἀθωνιάδος Σχολῆς, νὰ ἐπισκιάζουν ὅλους ὅσους κοπιᾶζουν γι' αὐτή. Γιὰ ὅσους παρήλασαν ἀπὸ αὐτὴ στὸ διάστημα αὐτὸ τῶν δύο καὶ ἡμισυ αἰῶνων, ἀνάπαυση ψυχῆς καὶ δαφιλῆ τὴν ἐκ Θεοῦ ἀμοιβή, γιὰ τὴν προσφορὰ καὶ τὸ ἔργο τους πρὸς τὴν Σχολή, ὑπὲρ ἧς «πολλ' ἐμόγησαν».

Ὁ Καθηγούμενος τῆς Ἱερᾶς
Μεγίστης Μονῆς Βατοπαιδίου

f 'φοιμ. 'εφραιμ

*Πρωτοπρεσβύτερος Θεόδωρος Ζήσης
Όμοτ. Καθηγητής Θεολογικής Σχολής
Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης*

ΤΟ ΚΙΝΗΜΑ ΤΩΝ ΚΟΛΛΥΒΑΔΩΝ ΚΑΙ Η ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΤΟΥ

Οί μεγάλοι διδάσκαλοι τής Ἐκκλησίας καί τοῦ Γένους Μακάριος Νοταρᾶς, Νικόδημος Ἁγιορείτης καί Ἀθανάσιος Πάριος, πού ἔζησαν καί ἔδρασαν τόν 18ο αἰώνα καί τῆς ἀρχῆς τοῦ 19ου, ἀποτελοῦν μία νέα τριάδα μεγίστων φωστήρων, ὅπως οἱ παλαιοὶ Τρεῖς Ἱεράρχαι, τηρουμένων βεβαίως τῶν ἀναλογιῶν καί λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῶν ἱστορικῶν συγκυριῶν στίς ὁποῖες ἔζησαν μέ τῆς διαφορῆς καί τῆς ὁμοιότητος. Σ' αὐτούς προστίθεται καί ὁ Νεόφυτος Κουσοκαλυβίτης, πρωτουργός χρονικά τοῦ κινήματος, ὅχι ὅμως μέ τήν προσφορά καί δραστηριότητα πού οἱ τρεῖς ἄλλοι ἐπέδειξαν στή συνέχεια, ἡ ὁποία ἄλλωστε ἦταν καί ἡ αἰτία νά συγκαταριθμηθοῦν στή χορεία τῶν ἁγίων. Ὀνομάσθησαν εἰρωνικά Κολλυβάδες ἀπό τοὺς ἀντιπάλους τοὺς στὸ Ἅγιο Ὅρος, ἐξ αἰτίας τοῦ ὅτι ἀντέδρασαν στήν ἀντιπαραδοσιακὴ μεταφορὰ τῆς τελέσεως τῶν μνημοσύνων ἀπὸ τὸ Σάββατο στήν Κυριακή, γιατί ὀρθὰ καί δίκαια ἐξετίμησαν ὅτι προσβάλλεται ἔτσι ὁ ἀναστάσιμος καί πανηγυρικὸς χαρακτήρας τῆς ἡμέρας.

Αὐτὸ βέβαια ἦταν ἐντελῶς μικρὴ λεπτομέρεια μέσα στὸ ὅλο ἀνακαινιστικὸ καί φωτιστικὸ τοὺς ἔργο· ἀπλῶς τονίσθηκε καί διογκώθηκε ἐσκεμμένα, ὥστε ὅχι μόνο νά ἀποκρυβεῖ ἡ ἄλλη τους προσφορά, ἀλλὰ καί νά συκοφαντηθοῦν οἱ ἴδιοι, γιατί ἀσχολοῦνταν μέ πράγματα μικρὰ καί ἀσήμαντα, ὅπως εἶναι δῆθεν τὰ μνημόσυνα καί τὰ κόλλυβα. Ὑπάρχουν μέχρι τῶν ἡμερῶν μας ἐρευνῆται οἱ ὁποῖοι σμικρύνουν τὸ ἔργο καί τήν προσφορά τους, βλέποντάς το μέσα ἀπὸ αὐτὸ τὸ παραμορφωτικὸ πρίσμα τῆς ἔριδος γύρω ἀπὸ τὰ μνημόσυνα. Εὐτυχῶς πού τῆς τελευταῖες δεκαετίες, κατὰ τῆς ὁποῖες ἄρχισε ἡ ἑλληνικὴ ἱστορικὴ καί

θεολογική έρευνα να απελευθερώνεται σιγά-σιγά από τὰ δεσμά, τὶς ἐξαρτήσεις καὶ τὶς ἐπιρροές τῶν Δυτικῶν, ἀποκαταστάθηκε ἡ εἰκόνα τῆς προσφορᾶς τοῦ ὡς μιᾶς φιλοκαλικῆς ἀναγέννησης ποῦ σημειώθηκε τὸν 18ο αἰῶνα¹. Ἡ ἀναγέννηση αὐτὴ εἶχε ἀποφασιστικὲς ἐπιδράσεις στὴν τόνωση καὶ ἐνίσχυση τῆς παιδείας τῶν ὑποδούλων ὀρθοδόξων λαῶν καὶ στὴ διατήρηση τῆς αὐτοσυνειδησίας τοῦς, ὄχι μόνον ἀπέναντι τῶν Ὀθωμανῶν κατακτητῶν, ἀλλὰ καὶ ἀπέναντι τῶν δυτικῶν μισσιοναρίων ποῦ «ὄργωναν» τὶς ὀρθόδοξες χῶρες, ἀσκώντας προσηλυτισμὸ μὲ ἀθέμιτα μέσα, πρὸ παντὸς ὅμως ἐκμεταλλεῦμενοι τὴν ἀμάθεια, τὴ δουλεία καὶ τὴ φτώχεια τῶν ὀρθοδόξων πιστῶν.

Ὁ κίνδυνος τοῦ ἐξισλαμισμοῦ καὶ τοῦ ἐκλατινισμοῦ ἦταν ἐξ ἴσου μεγάλος, μεγαλύτερος μάλιστα ὁ δεύτερος, λόγω τῆς ὁμοιότητας στὴ θρησκεία καὶ τοῦ ὕψηλοῦ πολιτιστικοῦ ἐπιπέδου τῶν Δυτικῶν, ποῦ διευκόλυναν τὴν ἀφομοίωση, ἐνῶ ὡς πρὸς τὸ ἀλλόθρησκο Ἰσλάμ ἡ αἴσθησις τῆς διαφορᾶς καὶ τῆς ὑπεροχῆς δημιουργοῦσε κάποιους φραγματῶδες καὶ ἐπιφυλάξεις. Ἔχει καταστήσει κλασικὴ ἡ ρήσις τοῦ ἄλλου ἐπίσης μεγάλου διδασκάλου καὶ ἁγίου τῆς ἰδίας ἐποχῆς Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ, μὲ τὴν ὁποία ἐξηγεῖ, γιατί ἐπέτρεψε ὁ Θεὸς νὰ σκλαβωθοῦμε στοὺς Τούρκους καὶ ὄχι στοὺς Φράγκους: «Τριακοσίους χρόνους μετὰ τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ μας ἔστειλεν ὁ Θεὸς τὸν ἅγιον Κωνσταντῖνον καὶ ἐστερέωσε τὸ βασίλειον 1150 χρόνους. Ὑστερον τὸ ἐσῆκωσεν ὁ Θεὸς ἀπὸ τοὺς Χριστιανούς καὶ τοῦ τὸ ἔδωσε διὰ ἰδικόν μας καλόν, καὶ τὸ ἔχει ὁ Τούρκος 320 χρόνους. Καὶ διατί ἔφερον ὁ Θεὸς τὸν Τούρκον καὶ δὲν ἔφερον ἄλλο γένος; Διὰ ἰδικόν μας συμφέρον· διότι τὰ

1. Ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ κινήματος ὡς φιλοκαλικῆς ἀναγέννησης ἐπικράτησε μετὰ τὴ μελέτη τοῦ Μητροπολίτου Μαυροβουνίου Ἀμφιλοχίου Ράντοβιτς, *Ἡ φιλοκαλικὴ ἀναγέννησις τοῦ ΙΗ' καὶ ΙΘ' αἰ. καὶ οἱ πνευματικοὶ καρποὶ τῆς*, Ἀθῆναι 1984. Δὲν παραθέτουμε ἐδῶ τὴ σχετικὴ μὲ τὸ κίνημα τῶν Κολλυβάδων βιβλιογραφία. Γιὰ τοὺς δύο ἐξ αὐτῶν ἔγιναν στὶς ἡμέρες μας ἐπιστημονικὰ συνέδρια, ἓνα γιὰ τὸν ἅγιο Ἀθανάσιο Πάριο στὴν Πάρο, τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1998, καὶ ἓνα γιὰ τὸν ἅγιο Νικόδημο Ἀγιορείτη στὴν Ἱερά Μονὴ Ἁγίου Νικοδήμου στὴ Γουμένισσα Κιλκίς, τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1999, μὲ ἐνδιαφέρουσες εἰσηγήσεις καὶ πλήρη βιβλιογραφικὴ κάλυψη. Ἐντὸς τοῦ ἔτους θὰ κυκλοφορήσουν τὰ πρακτικὰ τῶν δύο συνεδρίων. Στὸν ἅγιο Ἀθανάσιο Πάριο ἀναφέρονται ἐπίσης ὁκτώ εἰσηγήσεις ποῦ ἔγιναν κατὰ τὸ ἐπιστημονικὸν συνέδριον ποῦ ἔγινε στὴν Πάρον τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1996 γιὰ τὴν Ἐκατονταπυλιανή. Τὰ πρακτικὰ ἔχουν ἤδη ἐκδοθῆ ἀπὸ τὸ ἱερὸ Προσκύνημα Παναγίας Ἐκατονταπυλιανῆς Πάρου *Ἡ Ἐκατονταπυλιανὴ καὶ ἡ Χριστιανικὴ Πάρος. Πρακτικὰ Ἐπιστημονικοῦ Συμποσίου* (Πάρος 15-19 Σεπτεμβρίου 1996), Πάρος 1998.

ἄλλα ἔθνη θὰ μᾶς ἔβλαπτον εἰς τὴν πίστιν, ὁ δὲ Τοῦρκος ἄσπρα ἅμα τοῦ δώσης, κάμνεις ὅ,τι θέλεις».

Γιὰ νὰ ἀποφευχθοῦν πάντως οἱ ἐξισλαμισμοὶ καὶ οἱ ἐκλατινισμοὶ καὶ νὰ μὴ γίνουιν ποτάμι ἀπὸ μικροὶ χεῖμαρροι καὶ ἀφανίσουιν τὸ Γένος στὴν πορεία τους, χρειάζόταν ὁ φραγμὸς καὶ οἱ ρίζες τῆς παιδείας, μετὰ μάλιστα ἀπὸ τὸ βαθθὸ σκοτάδι τῆς ἀπαιδευσίας καὶ τῆς ἀμαθείας τῶν προηγουμένων αἰώνων. Ὅ,τι ἔκανε ὁ ἅγιος Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλὸς μετὰ τὶς περιοδεῖες του καὶ τὴν ἴδρυση σχολείων σε λαϊκὸ ἐπίπεδο, ἔκαναν σὲ ὑψηλότερη βαθμίδα οἱ κολλυβάδες Ἅγιοι ἐκδίδοντας καὶ ἐρμηνεύοντας κείμενα τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, βίους καὶ ἀκολουθίες ἁγίων, ὕμνους τῆς Ἐκκλησίας, ἀκόμη καὶ σχολικὰ ἐγχειρίδια Γραμματικῆς, Ῥητορικῆς, Φιλοσοφίας καὶ μάλιστα θύραθεν συγγραφέων, ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ Δυτικῶν. Αὐτὸ ποῦ προεῖχε ἦταν νὰ φωτισθεῖ τὸ Γένος καὶ νὰ σταθεῖ στὴν πίστη καὶ στὶς παραδόσεις τῶν Πατέρων, νὰ διασωθεῖ ὁ ἑλληνορθόδοξος πολιτισμὸς. Ἐπρεπε στὰ σχολεῖα ποῦ ἄρχισαν νὰ πυκνῶνουν, στοὺς δασκάλους, στοὺς μοναχοὺς, στοὺς κληρικοὺς νὰ ἐξασφαλισθεῖ ἡ δυνατότητα νὰ κατανοοῦν τὰ ἑλληνικὰ κείμενα μετὰ τὴ σχολικὴ παιδεία, ἀλλὰ καὶ νὰ τοὺς προσφερθοῦν τέτοια κείμενα μετὰ ἐκδόσεις, γιατί τὰ χειρόγραφα σπάνιζαν, κρυμμένα σὲ μοναστηριακὲς βιβλιοθηκὲς ἢ συλημένα ἀπὸ ἐπιτήδειους ξένους περιηγητῆς.

Μπορεῖ μάλιστα κανεὶς νὰ ἐντοπίσει μέσα στὴν ἐντυπωσιακὴ πρᾶγματι ἐκπαιδευτικὴ καὶ συγγραφικὴ δραστηριότητά τους καὶ εἰδικὴ τάση καὶ δράση ἀπέναντι στὸν κίνδυνον τῶν ἐξισλαμισμῶν καὶ τῶν ἐκλατινισμῶν. Εἶναι γνωστὸν ὅτι πολλοὶ ἀπὸ τοὺς Νεομάρτυρες εἶχαν ὡς «ἀλείπτας», ὡς προπονητῆς θὰ λέγαμε, οἱ ὅποιοι ψυχολογικὰ τοὺς τόνωναν καὶ τοὺς στήριζαν στὸν δρόμον τοῦ μαρτυρίου, Κολλυβάδες ἁγίους, ὅπως τὸν ἅγιον Μακάριον καὶ τὸν ἅγιον Νικόδημον Ἀγιορείτη. Καὶ εἶναι βέβαιο πὼς ὅσα μετὰ παρηγορία λέγουν πολλοὶ Νεομάρτυρες στὶς ἀπολογίαις τους ἀπέναντι τῶν Τοῦρκων δικαστῶν προβάλλοντας τὴν ὑπεροχὴ τῆς Χριστιανικῆς πίστεως ἀπέναντι στὴ θρησκεία τοῦ Μωάμεθ, τὴν ὁποία ὑποτιμοῦν καὶ ἀπορρίπτουν, ἀπηχοῦν τὴ διδασκαλίαν τῶν Κολλυβάδων Ἁγίων. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς διαλόγους αὐτοὺς τῶν Νεομαρτύρων μετὰ τοὺς Τοῦρκους δικαστῆς, ποῦ θυμίζουν τὰ ἀρχαῖα μαρτυρολόγια, διέσωσε ὁ ἅγιος Νικόδημος στὸ «Νέον Μαρτυρολόγιον». Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπο πρέπει νὰ ἐρμηνευθοῦν καὶ τὰ εἰδικὰ ἀντιλατινικὰ ἔργα

του ἁγίου Ἀθανασίου Παρίου «Ἀντίπαπας», «Οὐρανοῦ κρίσις», «Ὁ Παλαμᾶς ἐκεῖνος» καὶ ὅσα ἄλλα σὲ εἰδικὰ ἢ μὴ ἔργα γράφουν γιὰ τὶς ἐκτροπὲς καὶ τὶς πλάνες τῶν Λατίνων ὄλοι τους.

Ἡ προσφορὰ βέβαια τῶν Κολλυβάδων στὸν χῶρο τῆς παιδείας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ δὲν περιορίζεται μόνο στὴν ἐνίσχυση τῆς αὐτοσυνειδησίας τῶν Ὀρθοδόξων ἀπέναντι στὸν διπλὸ κίνδυνο τῶν ἐπιρροῶν καὶ ἀφομοιώσεων ἀπὸ Ἀνατολὴ καὶ Δύση, ποὺ εἶναι καὶ αὐτὴ πολὺ μεγάλη. Ἔχει καὶ μία ἄλλη, ἐξ ἴσου εὐρεία διάσταση, στὸν χῶρο τῆς ὁποίας φάνηκε ὅτι δὲν εἶχαν τότε τόσο μεγάλη ἐπιτυχία, ὅχι γιατί ἡ διδασκαλία τους δὲν εἶχε ἀπὴρξηση, ἀλλὰ διότι, δυστυχῶς, τὸ νέο ἐλληνικὸ κράτος, μετὰ τὸ 1821, ἀποκόπηκε βίαια ἀπὸ τὴν ἐλληνορθόδοξη παράδοση, ἐγκατέλειψε τὴν παραδοσιακὴ ἐλληνοχριστιανικὴ παιδεία καὶ στράφηκε καθοδηγούμενο καὶ κηδεμονευόμενο ἀπὸ τὴ Δύση ἐναντίον τῆς Βυζαντινῆς του κληρονομιάς, τῶν Ἁγίων καὶ τῶν Πατέρων, τῶν ἱερῶν καὶ ὁσίων τοῦ Γένους.

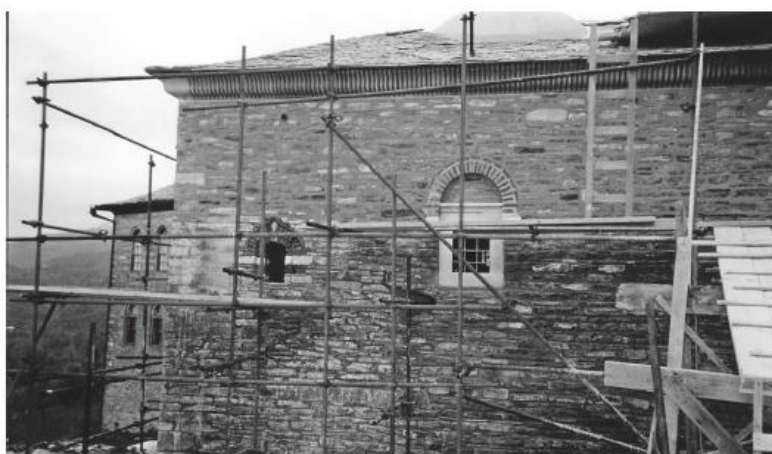
Εἶναι γνωστὸν ὅτι οἱ Κολλυβάδες Ἅγιοι ἤλθαν σὲ σύγκρουση, ἰδιαιτέρως ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος Πάριος, μὲ τοὺς εὐρωπαϊστὲς καὶ εὐρωπαϊζόντες ἐκπροσώπους τοῦ Νεοελληνικοῦ Διαφωτισμοῦ, οἱ ὅποιοι υἱοθέτησαν τὶς ἰδέες τοῦ Γαλλικοῦ Διαφωτισμοῦ καὶ τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως, ἀκόμη καὶ τὴν ἀθεΐα τοῦ Βολταίρου, καὶ προσπάθησαν νὰ στρέψουν τὴν πορεία τοῦ νεοελληνικοῦ πολιτισμοῦ πρὸς τὴν κλασικὴ ἀρχαιότητα, ἐκθειάζοντας καὶ προβάλλοντας τὴ θύραθεν, τὴν κοσμικὴ σοφία καὶ γνώση καὶ ὑποτιμώντας ἢ ἀγνοώντας τὴ θεία σοφία. Ὁ ὀρθὸς λόγος, ἡ ἐπιστήμη, ἡ γνώση, ἡ ἐλευθερία ἦταν οἱ νέες θεότητες τοῦ κηρύγματος τοῦ Διαφωτισμοῦ. Ἡ βυζαντινὴ σύνθεση, ὅπου κατορθώθηκε ἡ διάσωση καὶ ἡ ἐνίσχυση τῶν ὑγιῶν στοιχείων τοῦ ἐλληνικοῦ πνεύματος στὴν ὑπηρεσία τοῦ θείου κηρύγματος τῆς ἀγάπης, τῆς ταπεινώσεως, τῆς καταλλαγῆς ποὺ ἀπέρρεαν ἀπὸ τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Σταυροῦ, ἐγκαταλείφθηκε καὶ ὑποτιμήθηκε. Ἦταν οὐσιαστικῶς ἓνας διωγμὸς ἐναντίον τῆς Ἐκκλησίας ὑπὸ νέα μορφή, ποὺ συγγενεὺι πολὺ μὲ τὴν ἀπόπειρα τοῦ Ἰουλιανοῦ τοῦ Παραβάτου τὸν 4ο αἰῶνα νὰ ἀναβιώσει τὸν ἀκραιφνῆ Ἑλληνισμὸ ἐναντίον τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τοῦ Βαρλαάμ τοῦ Καλαβροῦ τὸν 14ο αἰῶνα νὰ περάσει μέσα στὸ Ὀρθόδοξο Βυζάντιο τὸν σχολαστικισμὸ καὶ ὀρθολογισμὸ τῆς Δυτικῆς Ἀναγέννησης, ἀπορρίπτοντας τὴ δοκιμασμένη μέθοδο φωτισμοῦ καὶ τελειώσεως τῶν Πατέρων ποὺ ἔδιναν τὰ πρωτεῖα στὴ θεία

σοφία, χωρίς να απορρίπτουν την κοσμική, την ανθρώπινη. Οί Τρεις Ίεράρχες του 4ου αιώνα, ο Μ. Βασίλειος, ο Γρηγόριος Θεολόγος και ο Ιωάννης Χρυσόστομος, με την έξοχη ελληνική παιδεία τους, όπως και ο Άγιος Γρηγόριος Παλαμάς τον 14ο αιώνα, δεν επέτρεψαν την οπισθοδρόμηση προς έναν νοσηρό κλασικισμό που τοποθετεί το κτιστό πάνω από το άκτιστο, την ανθρώπινη σοφία πάνω από τη θεϊκή σοφία, όπως έλεγε ο όσιος μοναχός Χριστόφορος Παπουλάκος, βλέποντας την έσφαλμένη πορεία που ακολούθησαν μετά το 1821 οί δυτικοτραφεΐς λόγιοι και κληρικοί, υίοθετώντας πλήρως τις θέσεις των Εϋρωπαϊών Διαφωτιστών.

Άξιοσημείωτο είναι ότι οί αγωνιστές του 1821, ο Κολοκοτρώνης, ο Μακρυγιάννης, ο Παπαφλέσας και άλλοι, γαλουχημένοι με το πνεύμα της παραδόσεως των Κολλυβάδων βρέθηκαν προδομένοι και στο σημείο αυτό. Αγωνίσθηκαν για να απελευθερώσουν σωματικά τους Έλληνες από τους Τούρκους, και είδαν την Ελλάδα να υποδουλώνεται πνευματικά, να παραδίδει την ψυχή, το πνεύμα της στους Εϋρωπαίους. Ο εκλατινισμός επανήλθε με τη μορφή του έξευρωπαϊσμού και του εκδυτικισμού. Η Δύση που δεν μπόρεσε ούτε στο έλευθερο Βυζάντιο με τον Βαρλαάμ Καλαβρό να «διαφωτίσει», δηλαδή να συσκοτίσει τους Έλληνες, γιατί αντέδρασε ο Άγιος Γρηγόριος Παλαμάς με το κίνημα του Ήσυχασμού, ούτε στην Τουρκοκρατία, λόγω του νέου φιλοκαλικού-ήσυχαστικού κινήματος των Κολλυβάδων, έπιχείρησε να πάρει τη ρεβάνς μετά το 1821, θέτοντας υπό πνευματική κηδεμονία το νεοελληνικό κράτος, την παιδεία και τον πολιτισμό του. Φαίνεται όμως ότι και πάλι βγαίνει νικημένη. Οί δυσφημισμένοι ακόμη και κατά το όνομα Κολλυβάδες επηρεάζουν τώρα βαθύτατα την όρθόδοξη πίστη και ζωή ως γνήσιοι συνεχιστές της πατερικής ήσυχαστικής παραδόσεως. Το Άγιον Όρος που τους εξέθρεψε, όπως και τον Άγιο Γρηγόριο Παλαμά, μπορεί να καυχάται για τους μεγάλους αυτούς διδασκάλους της Όρθοδοξίας και του Γένους.

Είκ. 26. Άποψη από τα νοτιοδυτικά μετά τὸ πέρασ τῶν ἐργασιῶν.

Είκ. 27. Βόρεια ὄψη μετά τὸ πέρασ τῶν ἐργασιῶν.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	7-10
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ.....	11-12
ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΕΙΣ-ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΙ.....	13-25
ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ	
ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΗΣ ΕΦΡΑΙΜ, Ἡ Μονή Βατοπαιδίου καὶ ἡ Ἀθωνιάς Ἀκαδημία	29-46
ΠΑΣΧΑΛΗΣ ΚΙΤΡΟΜΗΛΙΔΗΣ, Ἱστοριογραφικὰ προβλήματα τῆς Ἀθωνιάδος Σχολῆς.....	47-62
ΚΡΙΤΩΝ ΧΡΥΣΟΧΟΪΔΗΣ, Ἡ Μονή Βατοπαιδίου στὰ χρόνια τῆς Ἀθωνιάδος Σχολῆς.....	63-78
ΙΩΑΚΕΙΜ ΠΑΠΑΓΓΕΛΟΣ, Στιγμές ἀπὸ τὴν ζωὴ τῆς Ἀθωνιάδος.....	79-124
ΑΡΧΙΜ. ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΜΙΚΡΑΓΙΑΝΝΑΝΙΤΗΣ, Οἱ συνθήκες ἐπανιδρύσεως καὶ τὸ ἀρχικὸ πρόγραμμα τῆς Ἀθωνιάδος μετὰ τὸ 1844.....	125-132
ΣΤΑΥΡΟΣ ΜΑΜΑΛΟΥΚΟΣ, Τὸ οἰκοδομικὸ συγκρότημα τῆς Ἀθωνιάδος Ἀκαδημίας.....	133-196
ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΣ ΘΕΟΧΑΡΙΔΗΣ, Ἡ Ἀρχιτεκτονικὴ τῆς παλιᾶς Ἀθωνιάδας στὰ πλαίσια τῆς Ἀγιορείτικης Ἀρχιτεκτονικῆς τοῦ 18ου αἰώνα.....	197-208
ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΙΖΗΣ, Τὸ κτίριο τῆς Ἀθωνιάδος στὶς Καρυές τοῦ Ἁγίου Ὁρους.....	209-218
ΜΙΑΤΙΑΔΗΣ ΠΟΛΥΒΙΟΥ, Ὁ Ναὸς τοῦ Προφήτη Ἡλία στὴν παλιὰ Ἀθωνιάδα.....	219-230
ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΑΒΛΑΚΗΣ, Εἰκόνες ἀπὸ τὸν ναὸ τοῦ προφήτη Ἡλία στὴν Ἀθωνιάδα.....	231-256

ΣΩΤΗΡΙΟΣ ΒΟΓΙΑΤΖΗΣ, Ὁ ναὸς τοῦ Τιμίου Προδρόμου τῆς Ἀθωνιάδος στὶς Καρυές καὶ ἡ ἀποκατάστασή του	257-284
ΠΡΩΤ. ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΖΗΣΗΣ, Τὸ κίνημα τῶν Κολλυβάδων καὶ ἡ προσφορά του	285-290
ΠΡΩΤ. ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΣ, Ἐπισημάνσεις στὴ Θεο- λογία τοῦ Εὐγενίου Βουλγάρεως.....	291-306
ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΡΟΔΟΣΤΟΛΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ, Γιὰ τὴν Ἀθω- νιάδα ὅπως τὴν ἔζησα καὶ καθὼς γιὰ τὸ μέλλον τῆς ἀνη- συχῶ	307-334
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	335-339